

**БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЗА КЛЮЧОВИМ СЛОВОМ “ЛІЗИНГ” В УКРАЇНІ**

Проведено бібліометричне дослідження та систематизацію дисертаційних робіт за ключовим словом “лізинг”, захищених на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук в Україні

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняної економіки в умовах загострення конкуренції в усіх сферах та зростання невизначеності політичної та соціальної складових суспільного буття обумовлює важливість ефективних управлінських рішень стосовно функціонування суб'єктів господарювання. Обмеженість власних ресурсів вимагає виважених рішень стосовно шляхів і джерел їх залучення. Використання лізингових механізмів набуває все більшого поширення в Україні, однак нормативно-правове забезпечення такої діяльності є досі неузгодженим та колізійним, методологія облікового відображення лізингових операцій також потребує вдосконалення. Виявлення найбільш актуальних та/або невирішених проблем організації, здійснення та контролю лізингової діяльності може забезпечити систематизація наукових надбань вітчизняних та зарубіжних (передусім, російських) дослідників шляхом проведення бібліометричного аналізу наукових публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної тематики дослідження підтверджує зацікавленість нею науковців різних галузей науки. Так, протягом 1991-2011 рр. в Україні захищено 118 дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук, в назві яких міститься слово “лізинг”, з них 98 робіт економічного напрямку, 12 робіт – юридичного, 1 – технічного та 7 робіт за напрямом державне управління.

Мета дослідження. Вивчення дисертаційних робіт, захищених на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук в Україні¹ протягом 1991-2011 рр. з використанням бібліометричного методу дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними напрямками здійснення бібліометричного аналізу наукових досліджень за ключовим словом “лізинг”

в Україні є динаміка захищених дисертацій за роками захисту, географія виконаних дисертаційних досліджень, а також групування за спеціальностями захисту. Об'єктом аналізу є суцільна вибірка дисертаційних досліджень вітчизняних науковців в період з 1991 по 2011 роки за ключовим словом “лізинг”, за даними системи каталогів авторефератів та дисертацій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – НБУВ).

В результаті проведеного дослідження встановлено, що в економічному напрямі дисертаційні дослідження за тематикою лізингової діяльності виконувалися в межах наступних спеціальностей: 08.07.01 – “Економіка промисловості”, 08.00.08 (08.04.01) – “Гроші, фінанси і кредит”, 08.06.01 – “Економіка, організація і управління підприємствами”, 08.00.04 – “Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)”, 08.07.04 – “Економіка транспорту і зв'язку”, 08.02.03 – “Організація управління, планування і регулювання економікою”, 08.00.03 – “Економіка та управління національним господарством”, 08.07.02 – “Економіка сільського господарства і АПК”, 08.01.01 – “Економічна теорія”, 08.00.09 (08.06.04) – “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”, 08.08.01 – “Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища”, 08.09.01 – “Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика”, 08.05.01 – “Світове господарство і міжнародні економічні відносини”, 08.10.01 – “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка”, 08.00.11 – “Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці” (табл. 1).

Таблиця 1. Групування дисертаційних досліджень, захищених в Україні протягом 1991-2011 рр. на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук з питань лізингової діяльності за економічним напрямом

Шифр	Назва спеціальності	Кількість, шт.	Питома вага, %	Автори
08.07.01	Економіка промисловості	6	6,12	Арнаутов Г.Л., Лесик Л.С., Лучна М.В., Реклізон А.А., Рязанцев В.М., Черемисова Т.А.
08.00.08 (08.04.01)	Гроші, фінанси і кредит	13	13,27	М.Д. Бедринець, О.Б. Васильчишин, В.В. Виговська, О.В. Дорофєєва, Ш.І. Ібатуллин, К.В. Іоненко, Л.Г. Кльоба, О.В. Кравченко, О.О. Ляхова, Л.А. Перетятко, Р.П. Саблук, С.В. Томчук, М.М. Федірко
08.06.01	Економіка, організація і управління підприємствами	13	13,27	А.В. Вершицький, І.В. Вишнякова, В.О. Грицишин, В.В. Іванишин, О.В. Кленін, В.О. Ланговой, А.П. Макаренко, К.А. Малишенко, В.М. Настасьєв, С.Є. Ткаченко, Н.Є. Ткаченко, С.Т. Пілецька, Ю.Є. Холодна
08.00.04	Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)	17	17,35	Ю.М. Бабак, Р.М. Волчек, В.В. Горощенко, В.І. Дячек, Н.А. Карасьова, О.Л. Клебан, Т.В. Куліш, Т.М. Остапенко, Г.Є. Павлова, Н.І. Подольчак, А.В. Подік, О.В. Пономарьов, О.А. Плаксін, О.А. Чапліна, Л.В. Соболев, І.П. Шиндирук, О.В. Черниш
08.07.04	Економіка транспорту і зв'язку	5	5,10	Т.В. Сівашенко, Е.В. Тростянецька, О.П. Овсак, К.В. Кабаніхіна, М.В. Колесник
08.02.03	Організація управління, планування і регулювання економікою	9	9,18	С.В. Дідур, В.А. Гайдук, А.М. Кулик, О.М. Ковалюк, О.М. Левковець, Р.Я. Москалик, Н.І. Мужук, Л.С. Ситник, О.Г. Чирва
08.00.03	Економіка та управління національним господарством	4	4,08	О.В. Борисюк, О.В. Кругляк, Д.В. Пономаренко, О.П. Хом'як
08.07.02	Економіка сільського господарства і АПК	10	10,20	О.І. Баєва, Ю.С. Гринчук, О.В. Гудима, О.А. Любич, Г.І. Пиріг, С.М. Плетенецька, І.Г. Тивоненко, Н.В. Усата, В.В. Ушаков, І.О. Щєбликіна
08.01.01	Економічна теорія	5	5,10	О.В. Александров, І.В. Колесник, О.П. Микитюк, А.М. Хімченко, В.О. Хоменко
08.00.09 (08.06.04)	Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)	9	9,18	Т.А. Бондар, Л.М. Братчук, О.В. Годованець, О.М. Колеснікова, С.М. Лайчук, Н.О. Лобода, О.М. Розмислов, Т.І. Хомуляк, А.В. Янчев

¹ Відповідно до даних системи каталогів авторефератів та дисертацій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.nbuv.gov.ua/>

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
08.08.01	Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища	1	1,02	В.В. Шмагіна
08.09.01	Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика	1	1,02	Т.П. Збрицька
08.05.01	Світове господарство і міжнародні економічні відносини	1	1,02	Т.Ю. Туниця
08.10.01	Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка	3	3,06	М.Ю. Радченко, О.В. Шпачук, Б.М. Язвінок,
08.00.11	Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці	1	1,02	І.О. Бондар
Всього		98	100	

В результаті аналізу тематики дисертаційних досліджень, виконаних в межах економічного напрямку встановлено, що найбільше дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук захищено за спеціальністю 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" – 17 робіт, що становить 17,35 % від загальної кількості робіт із зазначеної проблематики. Зокрема, дисертаційні дослідження за даною спеціальністю виконували Н.А. Карасьова, Н.І. Подольчак, В.І. Дячек, Ю.М. Бабак, В.В. Горощенко, О.В. Пономарьов, О.Л. Клебан, О.А. Плаксін, Г.Є. Павлова, Т.В. Куліш, Л.В. Соболев, Р.М. Волчек, А.В. Подік, І.П. Шиндирук, О.В. Черниш, О.А. Сапліна, Т.М. Остапенко. Серед найбільш вагомих питань, що піднімалися зазначеною групою дослідників, – використання лізингу для реновації основних засобів, розвиток лізингової діяльності та підвищення її економічної ефективності у різних галузях економіки, зокрема, в АПК, вугільній галузі, на машинобудівних підприємствах тощо.

Значну кількість робіт захищено в межах спеціальностей 08.00.08 (08.04.01) "Гроші, фінанси і кредит" та 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" – по 13 робіт (тобто по 13,27 % від загальної сукупності). Дисертаційні дослідження за спеціальністю "Гроші, фінанси і кредит" виконували М.Д. Бедринець, О.Б. Васильшин, В.В. Виговська, О.В. Дорофєєва, Ш.І. Ібатуллин, К.В. Іоненко, Л.Г. Кльоба, О.В. Кравченко, О.О. Ляхова, Л.А. Перетятко, Р.П. Саблук, С.В. Томчук, М.М. Федірко. Основними питаннями, які висвітлювалися у роботах були: розвиток лізингового бізнесу у банківській сфері; лізинг як елемент кредитної інфраструктури АПК України; фінансова стійкість та фінансові ризики лізингових компаній.

За спеціальністю 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" дослідження здійснювали О.В. Кленін, К.А. Малишенко, С.Є. Ткаченко, І.В. Вишнякова, Н.Є. Ткаченко, В.В. Іванишин, В.О. Грицишин, В.М. Настасьєв, С.Т. Пілецька, А.П. Макаренко, Ю.С. Холодна, В.О. Ланговай, А.В. Вершицький. Дані роботи присвячені економічним наслідкам застосування лізингу, а також особливостям використання лізингових технологій для оновлення основного капіталу підприємств, економічній ефективності лізингових угод на промислових підприємствах, організаційно-економічним механізмам активізації лізингової діяльності підприємств.

В межах спеціальності 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" захищено 9 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук: Н.В. Усата, Ю.С. Гринчук, О.І. Баєва, О.В. Гудима, С.М. Плетенецька, В.В. Ушаков, І.О. Щєбликіна, О.А. Любівич, Г.І. Пиріг. Окрім того, за даною спеціальністю захищено одну докторську дисертацію (І.Г. Тивоненко, 1999 р.) за темою "Економічні проблеми використання машинно-тракторного парку в умовах формування ринкових відносин". У даній роботі автором запропоновано використання раціональних виробничих відносин (зокрема, оренди, прокату та лізингу), які теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені в сфері сільськогосподарського машиновикористання та машинообслуговування.

Спеціальність 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" представлена дев'ятьма роботами (9,18 %), з яких два дослідження, у яких

розглядаються певні аспекти лізингової діяльності, виконані на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Так, у роботі Л.С. Ситник "Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством" (2002 р.) розглянуто питання формування лізингових угод у процесі реалізації інвестиційної політики. У дисертації О.М. Ковалюк "Фінансовий механізм організації економіки України" (2004) розвинуто вчення про синтетичні фінансові важелі (лізинг, факторинг і франчайзинг) як елементи фінансового механізму, а також обґрунтовано правове, нормативне та інформаційне забезпечення даного механізму.

Відносно незначною є кількість дисертацій, захищених за такими спеціальностями, як 08.07.01 "Економіка промисловості" – 6 робіт (6,12 %), 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" – 4 роботи (4,08 %). По п'ять дисертаційних досліджень виконано в межах спеціальностей 08.07.04 "Економіка транспорту і зв'язку" та 08.01.01 "Економічна теорія" (по 5,10 % від загальної сукупності робіт за економічним напрямом).

Окрім того, 3 дисертаційні дослідження, що складає 3,06 %, здійснено за спеціальністю 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка". Найменшу кількість дисертацій (по одній роботі) захищено за спеціальностями 08.08.01 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища", 08.09.01 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика", 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" та 08.00.11 "Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці".

В межах спеціальності 08.00.09 (08.06.04) "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" захищено 9 робіт, що становить 9,18 % від загальної кількості робіт економічного напрямку. Дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата наук за даною спеціальністю виконували: Н.О. Лобода – "Методика та організація обліку і аналізу лізингових операцій" (2010 р.), Т.І. Хомуляк – "Облік і аудит лізингових операцій" (2008 р.), О.М. Колеснікова – "Облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві" (2005 р.), О.М. Розмислов – "Облік і аналіз оновлення рухомого складу автотранспортних підприємств на умовах фінансового лізингу" (2005 р.), С.М. Лайчук – "Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика" (2002 р.), Т.А. Бондар – "Облік і контроль лізингових процесів: сучасний етап та перспективи розвитку" (2004 р.), Л.М. Братчук – "Облік орендних операцій в сільськогосподарських підприємствах" (2005 р.), А.В. Янчев – "Облік та аналіз відтворення основних засобів" (2004 р.), О.В. Годованець – "Облік та аналіз фінансового лізингу як форми інвестування" (2005).

Варто зазначити, що з проблематики лізингової діяльності протягом 1991-2011 р. захищено 12 дисертацій за юридичним напрямом. Зокрема, це праці І.Є. Якубівського, Н.В. Тараба, В.В. Кафарського, Д.С. Січка, В.С. Різник, О.С. Семерак, Ю.В. Ілларіонова, А.М. Ушко, І.П. Сафонова, О.О. Уханьової, А.Г. Барабаш, О.В. Трофімової. Дисертаційні дослідження юридичного напрямку присвячені дослідженню договору фінансового

лізингу; визначенню сутності поняття, правової природи та критеріїв класифікації договорів міжнародного фінансового лізингу; правової природи та правовому регулюванню лізингової діяльності в Україні та світі, а також лізингу робочої сили (як тимчасовому переведенню групи працівників на інше підприємство).

За напрямом державне управління, а саме за спеціальністю 25.00.02 "Механізми державного управління", захищено 7 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидат наук (автори: О.С. Белоусова, В.О. Бойко, В.О. Галушко, Д.О. Янишев, О.А. Дегтяр, О.О. Копелець, М.В. Болдуєв). Дані роботи присвячені державному регулюванню розвитку лізингу в Україні, а також та механізмам державного регулювання розвитку сільського господарства та технічного переоснащення аграрної сфери на засадах фінансового лізингу.

Результати проведеного дослідження та систематизація дисертаційних досліджень свідчать про те, що проблеми ефективної організації та здійснення лізингової діяльності є дискусійними та викликають інтерес багатьох науковців з різних галузей знань. Тільки в сфері економічних наук за період 1991-2011 рр. зазначені питання піднімалися в межах 15 спеціальностей, що підтверджує актуальність досліджень.

Наступним етапом бібліометричного аналізу дисертаційних досліджень, який дає можливість визначити активність досліджень у певний часовий проміжок, а також визначити фактори, які обумовили дану активність, зважаючи на певні часові рамки, є аналіз динаміки захистів дисертацій. Результати проведеного аналізу динаміки представлені у табличній (табл. 2) та графічній формах (рис. 1).

Таблиця 2. Групування дисертаційних досліджень з питань лізингової діяльності за роками захисту (Україна)

Рік	Кількість	В тому числі			
		економічні	юридичні	науки з державного управління	технічні
1998	1	1	-	-	-
1999	1	-	1	-	-
2000	3	3	-	-	-
2001	14	14	-	-	-
2002	10	8	2	-	-
2003	9	8	1	-	-
2004	14	12	1	1	-
2005	14	12	-	-	-
2006	15	10	4	1	-
2007	8	6	2	-	-
2008	13	11	-	1	1
2009	11	7	1	3	-
2010	5	4	-	1	-
2011	-	-	-	-	-
Разом	118	98	13	7	-

Дані табл. 2 свідчать про те, що посилення зацікавленості дослідників у проблемах лізингової діяльності відбулося після 2000 р. Така тенденція пояснюється тим, що поняття "лізинг" з'явилося у вітчизняному законодавстві у 1997 р. з прийняттям закону "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 р. №283/97-ВР. Даний закон визначав лізингову (орендну) операцію як господарську операцію (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи

(орендодавця), що передбачає надання основних фондів або землі у користування іншим фізичним або юридичним особам (орендарям) за орендну плату на визначений строк. Попри нормативне отождолення лізингу та оренди, ці процедури відрізнялися за юридичними та економічними наслідками та потребували обґрунтованого розмежування. Поступове поширення на практиці лізингових операцій стимулювало розробку науковцями адекватної методики їх облікового відображення, удосконалення методів контролю та аналізу.

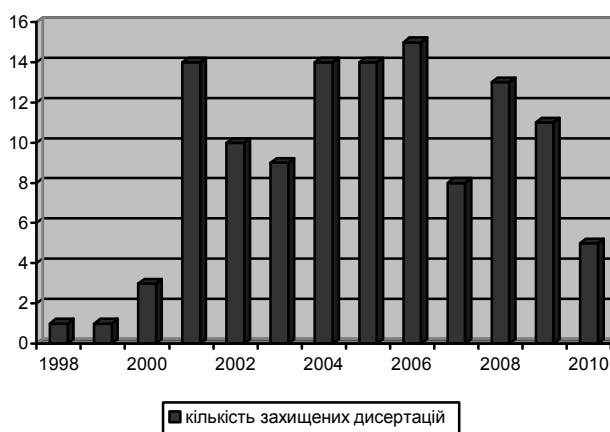

Рис. 1. Динаміка дисертаційних досліджень, захищених в Україні за 1998-2010 рр.

На рис. 1 відображена динаміка дисертаційних досліджень з економіко-правових аспектів лізингової діяльності в Україні за 1998-2010 рр. за усіма напрямками дослідження в цілому. Найбільша кількість дисертацій з питань лізингової діяльності захищена в Україні у 2006 р. – 15 робіт, з них за економічним напрямом – 10. Максимальна кількість робіт з економічного напрямку захищена у 2001 р. – 14 робіт, висока активність досліджень за даною тематикою спостерігалася з 2004 по

2008 рр. Незважаючи на незначний спад кількості захищених дисертацій, присвячених лізингу після 2009 р., дана тематика залишається актуальною у зв'язку зі зміною податкового законодавства у 2011 р. з прийняттям Податкового кодексу України, а також перманентними змінами умов господарювання, нестабільністю економіко-політичної ситуації у державі.

Наступним етапом бібліометричного аналізу є аналіз географії захисту дисертацій (рис. 2).

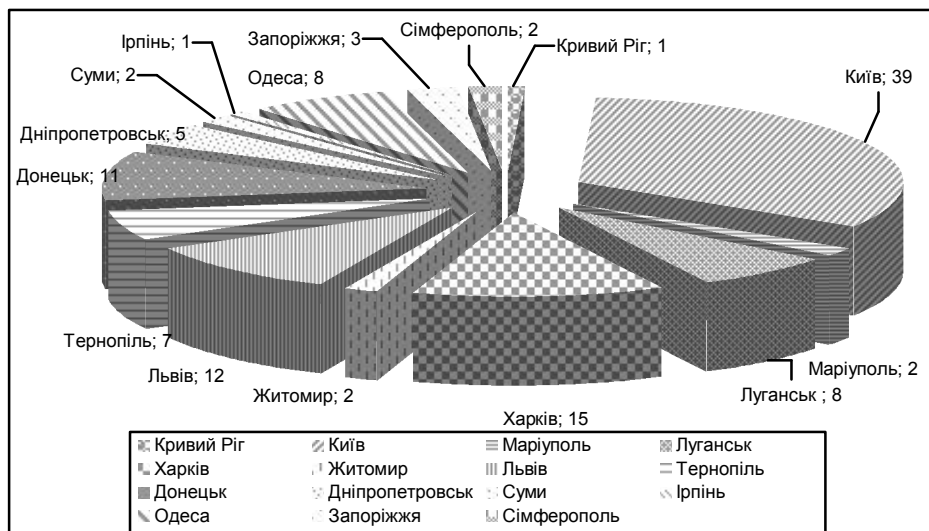

Рис. 2. Аналіз географії проведених досліджень

Результати аналізу географії проведених досліджень вказують на існування відповідних наукових центрів. Водночас слід враховувати, що на обсяг захищених дисертацій впливає галузева спрямованість певної області, кількість вищих навчальних закладів та кількість відкритих спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських і докторських дисертацій за економічними спеціальностями. Зважаючи на ці фактори, виділяємо 7 міст, які можна вважати центрами розвитку науки та в яких значну увагу приділяють дослідженню питань лізингу (рис. 1).

Найбільшими науковими центрами є Київ, у якому захищено 39 робіт, що становить 33,05% дисертаційних досліджень, в яких розглядалися проблеми лізингової діяльності, Харків – 15 робіт (12,71%), Львів – 12 робіт (10,17%), Донецьк – 11 робіт (9,32%), Одеса та Луганськ – по 8 робіт (по 6,78%), Тернопіль – 7 робіт (5,93%).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Результати аналізу та структурно-динамічної систематизації дисертаційних робіт, захищених в Україні 1990-2011 рр. на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук за економічним, юридичним та технічним

напрямом, а також напрямом державне управління з проблем лізингової діяльності підтвердила високу зацікавленість науковців даною тематикою. За вказаний період в Україні захищено 118 дисертацій, з них за економічним напрямом – 98 робіт. Бібліометричний аналіз наукових досліджень з проблематики лізингу за економічним напрямом дає підстави стверджувати, що вказана проблематика широко представлена і розглядалася науковцями за переважною більшістю економічних спеціальностей в Україні. Аналіз динаміки проведених досліджень вказує на зростання кількості захищених дисертаційних робіт в Україні, починаючи з 2001 р., причиною такої тенденції є зміна економіко-правової практики господарювання. Аналіз географії наукових видань періоду 1990-2010 рр. з аспектів лізингової діяльності дозволяє виділити найбільші наукові центри України (Київ, Харків, Львів, Донецьк, Одеса, Луганськ, Тернопіль).

КІРИК Т.В. – здобувач Житомирського державного технологічного університету